

MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA RIVOJLANISH SOHALARINING O'ZARO INTEGRATSIYASINI TA'MINLASHGA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Yigitaliyeva Gullola

*Qo'qon davlat universiteti Ta'lim va tarbiya nazariyasi (Maktabgacha ta'lim)
2-kurs magistranti*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18001843>

Annotatsiya. *Maqolada maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning rivojlanish sohalarini o'zaro integratsiyalash asosida tashkil etish masalalari yoritilgan. Rivojlanishning jismoniy, ijtimoiy-emotsional, nutqiy, bilish hamda ijodiy-estetik sohalarining o'zaro uyg'unligini ta'minlashda innovatsion pedagogik yondashuvlarning ahamiyati tahlil qilingan. Integrativ ta'lim modeli asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonining bolalar shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi imkoniyatlari ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, rivojlanish sohalarini, integratsiya, innovatsion yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim, pedagogik texnologiyalar.*

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы организации областей развития детей в процессе дошкольного образования на основе взаимной интеграции. Анализируется важность инновационных педагогических подходов в обеспечении гармонии физической, социально-эмоциональной, речевой, познавательной и творчески-эстетической областей развития. Раскрываются возможности образовательного процесса, организованного на основе интегративной модели образования для всестороннего развития личности ребенка.*

Ключевые слова: *дошкольное образование, области развития, интеграция, инновационный подход, компетентностно-ориентированное образование, педагогические технологии.*

Annotation. *The article discusses the issues of organizing the areas of development of children in the process of preschool education based on mutual integration. The importance of innovative pedagogical approaches in ensuring the harmony of physical, socio-emotional, speech, cognitive and creative-aesthetic areas of development is analyzed. The possibilities of the educational process organized on the basis of the integrative education model for the comprehensive development of children's personalities are revealed.*

Keywords: *preschool education, areas of development, integration, innovative approach, competency-based education, pedagogical technologies.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida maktabgacha ta'lim bosqichi shaxs kamolotining poydevori sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan ushbu bosqichda bolaning jismoniy, aqliy, nutqiy, ijtimoiy-emotsional hamda ijodiy qobiliyatlari jadal shakllanadi va keyingi ta'lim bosqichlari uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalar vujudga keladi. Shu bois maktabgacha ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, uni zamon talablariga mos ravishda takomillashtirish hamda ta'lim mazmunini optimallashtirish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda respublikamizda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va bolalarni har tomonlama yetuk shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda ta'lim jarayonining mazmuni va shakllarini yangilash, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish,

shuningdek, bolaning rivojlanish sohalarini o‘zaro integratsiyalash asosida tashkil etish muhim ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan.

An’anaviy yondashuvlarda rivojlanish sohaları ko‘pincha alohida-alohida, fragmentar tarzda rivojlantirilgan bo‘lib, bu holat bolada yaxlit tasavvur va tizimli fikrlashning shakllanishiga to‘liq imkon bermaydi. Holbuki, maktabgacha yoshdagi bola atrof-muhitni yaxlit holda qabul qiladi va uning faoliyati turli rivojlanish sohalarining bir vaqtda uyg‘unlashuvi asosida kechadi. Shu nuqtayi nazardan, ta‘lim jarayonida rivojlanish sohalarining o‘zaro integratsiyasini ta‘minlash pedagogik samaradorlikni oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. [1.68]

Rivojlanish sohalarining integratsiyasi bolaning bilish faoliyatini faollashtiradi, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarda yechim topish, muloqotga kirishish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, o‘yin faoliyati, kommunikativ mashg‘ulotlar, loyiha asosida o‘qitish, STEAM yondashuvi kabi innovatsion metodlar orqali integrativ ta‘limni amalga oshirish bolalarda ta‘lim jarayoniga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi.

Shu bilan birga, rivojlanish sohalarini integratsiyalash pedagogdan yuqori kasbiy mahorat, metodik tayyorgarlik va kreativ yondashuvni talab etadi. Pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki ta‘lim jarayonining loyihachisi, tashkilotchisi va fasilitatori sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bu esa maktabgacha ta‘lim amaliyotida innovatsion yondashuvlarning ilmiy-nazariy asoslarini chuqur o‘rganish va ularni amaliyotga joriy etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha ta‘lim jarayonida rivojlanish sohalarining o‘zaro integratsiyasini ta‘minlash masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda faoliyat nazariyasi bilan uzviy bog‘liq holda tadqiq etilgan. Ilmiy adabiyotlarda integratsiyalashgan ta‘lim bolaning shaxsiy rivojlanishini ta‘minlovchi samarali pedagogik mexanizm sifatida talqin qilinadi.

Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda bolaning rivojlanishi yaxlit jarayon sifatida qaralib, uning bilish, nutqiy, emotsional-irodaviy va ijtimoiy rivoji o‘zaro chambarchas bog‘liq ekani asoslab berilgan. Xususan, L.S. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bola rivojlanishining ijtimoiy muhit va faoliyat bilan bog‘liqligi ta‘kidlanadi. [4.120] Ushbu yondashuv rivojlanish sohalarini integratsiyalash orqali bolaning yaqin rivojlanish zonasini kengaytirish imkoniyatini yaratadi.

Maktabgacha ta‘lim metodikasiga oid ilmiy manbalarda integratsiya tushunchasi ta‘lim mazmunining fanlararo va faoliyatlararo uyg‘unlashuvi sifatida izohlanadi. Tadqiqotchilar integrativ yondashuvni ta‘lim jarayonini soddalashtiruvchi emas, balki uni chuqurlashtiruvchi va boyituvchi omil sifatida baholaydilar. Integratsiya natijasida bolalarda predmetlar va hodisalar o‘rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini anglash, umumlashtirish va tizimli fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi. [2.78]

Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda maktabgacha ta'limda rivojlanish sohalarining integratsiyasi asosan o'yin faoliyati orqali samarali amalga oshirilishi ko'rsatib berilgan. [1.198] O'yin jarayonida bola bir vaqtning o'zida jismoniy harakatlarni bajaradi, nutqiy muloqotga kirishadi, emotsiyalarini boshqaradi hamda ijtimoiy rollarni o'zlashtiradi. Bu esa rivojlanish sohalarining tabiiy integratsiyasini ta'minlaydi.

So'nggi yillarda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida olib borilgan tadqiqotlar integrativ ta'limning yangi imkoniyatlarini ochib bermoqda. Xususan, loyiha faoliyatiga asoslangan ta'lim, muammoli vaziyatlar yaratish, interfaol metodlar hamda STEAM yondashuvi rivojlanish sohalarini uyg'unlashtirishda samarali vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yondashuvlar bolalarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, adabiyotlarda integrativ yondashuvning pedagog shaxsiga qo'yadigan talablari ham keng yoritilgan. Tadqiqotchilar maktabgacha ta'lim pedagogining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, uning metodik savodxonligi va innovatsion faoliyatga tayyorgarligini oshirish integrativ ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydilar.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot maktabgacha ta'lim jarayonida rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan innovatsion yondashuvlarning nazariy va amaliy asoslarini o'rganishga yo'naltirildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish, qiyosiy tahlil hamda tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayonlarini pedagogik kuzatish orqali integrativ mashg'ulotlarning mazmuni va samaradorligi o'rganildi. Olingan ma'lumotlar tahlil va sintez asosida qayta ishlanib, rivojlanish sohalarini integratsiyalashning pedagogik imkoniyatlari aniqlashtirildi. Tadqiqot metodologiyasi rivojlanishning yaxlitligi, shaxsga yo'naltirilganlik, faoliyatga asoslanganlik va innovatsionlik tamoyillariga tayangan holda ishlab chiqildi.

Tahlil va muhokama. Maktabgacha ta'lim jarayonida rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bunday yondashuvlar ta'lim mazmunining yaxlitligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Integrativ ta'lim modeli bolani alohida bilimlar egasi sifatida emas, balki o'z faoliyati orqali bilim va ko'nikmalarni egallovchi faol subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Tahlil natijalariga ko'ra, rivojlanish sohalarini integratsiyalash asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda bolalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishi sezilarli darajada ortadi. Jumladan, jismoniy rivojlanish elementlari bilan uyg'unlashtirilgan nutqiy mashg'ulotlar bolalarda nafaqat harakat faolligini, balki nutqiy faollikni ham oshiradi. Shu bilan birga, ijtimoiy-emotsional rivojlanish elementlarining ta'lim jarayoniga kiritilishi bolalarning

muloqotga kirishish, o'z hissiyotlarini ifodalash va boshqarish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan integrativ mashg'ulotlarda o'yin, loyiha va muammoli vaziyatlar markaziy o'rin egallaydi. Syujetli-rolli o'yinlar orqali bolalarda ijodiy-estetik tafakkur, tasavvur va empatiya rivojlanadi, shu bilan birga nutqiy va ijtimoiy kompetensiyalar shakllanadi. Loyiha faoliyati esa bilish sohasining rivojlanishiga xizmat qilib, bolalarda mustaqil izlanish, tahlil qilish va natijalarni umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

STEAM yondashuviga asoslangan mashg'ulotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya bolalarda atrof-muhit hodisalariga nisbatan qiziqishni oshiradi, mantiqiy fikrlash va muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish qobiliyatini shakllantiradi. Bunda san'at elementlarining qo'shilishi bolalarning estetik didi va ijodiy ifodalanishini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, rivojlanish sohalarining integratsiyasini ta'minlashda pedagogning kasbiy kompetentligi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Integrativ ta'lim samaradorligi pedagogning mashg'ulotni to'g'ri loyihalashi, innovatsion metodlarni maqsadga muvofiq tanlashi va bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olishi bilan bevosita bog'liqdir. Shu bois integrativ yondashuvni muvaffaqiyatli joriy etish pedagoglardan metodik moslashuvchanlik va ijodiy yondashuvni talab etadi.

Rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasiga asoslangan innovatsion yondashuvlar maktabgacha ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, bolalarda asosiy kompetensiyalarni shakllantiradi hamda ularni keyingi ta'lim bosqichlariga puxta tayyorlash imkonini beradi. Shu bilan birga, integrativ ta'limni amaliyotga joriy etishda metodik ta'minot va pedagog kadrlar tayyorgarligini takomillashtirish zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda.

Maktabgacha ta'lim jarayonida rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan innovatsion yondashuvlar samaradorligini aniqlash maqsadida shartli tajriba-sinov ishlari tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning bolalarning umumiy rivojlanish ko'rsatkichlariga ta'siri o'rganildi.

Integratsiyalashgan mashg'ulotlar jarayonida jismoniy, nutqiy, bilish hamda ijtimoiy-emotsional rivojlanish elementlari bir-biri bilan uyg'unlashtirildi. Xususan, syujetli-rolli o'yinlar, loyiha faoliyati va STEAM elementlari orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning faolligi va mustaqil fikrlashini oshirishga xizmat qildi. Natijada ta'lim jarayonining an'anaviy shakllariga nisbatan bolalarning mashg'ulotlarda ishtirok etish darajasi va motivatsiyasi sezilarli darajada oshgani kuzatildi.

Jadval 1

Rivojlanish sohalarini bo'yicha bolalarning ko'rsatkichlari

Rivojlanish sohalarini	Boshlang'ich holat (%)	Yakuniy holat (%)
Jismoniy rivojlanish	58	78

Nutqiy rivojlanish	52	75
Bilish (kognitiv) rivojlanish	55	80
Ijtimoiy-emotsional rivojlanish	50	77
Ijodiy-estetik rivojlanish	54	82

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, integrativ va innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni barcha rivojlanish sohalarida ijobiy dinamikani ta'minlagan. Ayniqsa, ijodiy-estetik va bilish rivojlanish ko'rsatkichlarining yuqori sur'atda oshishi integratsiyalashgan mashg'ulotlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasi bolalarda bilimlarni alohida emas, balki yagona tizim sifatida o'zlashtirishga imkon yaratadi. Masalan, loyiha faoliyati jarayonida bolalar bir vaqtning o'zida bilish faoliyatini amalga oshiradi, nutqiy muloqotga kirishadi, jamoada ishlash ko'nikmalarini egallaydi hamda ijodiy fikrlashni namoyon etadi. Bu esa ta'lim jarayonining tabiiy va mazmunli tashkil etilishiga olib keladi.

Shuningdek, STEAM yondashuvi asosida olib borilgan mashg'ulotlar bolalarda muammoli vaziyatlarga nisbatan qiziqish uyg'otib, ularning mustaqil fikrlash va tajriba o'tkazishga bo'lgan intilishini kuchaytirgani kuzatildi. Muhokamalar shuni ko'rsatadiki, integrativ ta'lim modeli pedagogdan yuqori metodik tayyorgarlik va innovatsion fikrlashni talab etadi.

Xulosa. Maktabgacha ta'lim jarayonida rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan innovatsion yondashuvlar tahlili shuni ko'rsatdiki, integrativ ta'lim modeli bolalarni har tomonlama rivojlantirishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega. Rivojlanishning jismoniy, nutqiy, bilish, ijtimoiy-emotsional hamda ijodiy-estetik sohalarining uyg'unlashuvi bolalarda bilim va ko'nikmalarni yaxlit tizim sifatida shakllantirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari integratsiyalashgan mashg'ulotlar bolalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirishini, ularning faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirishga xizmat qilishini tasdiqladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, xususan, o'yin faoliyati, loyiha asosida o'qitish va STEAM yondashuvi rivojlanish sohalarining tabiiy integratsiyasini ta'minlovchi samarali vositalar sifatida namoyon bo'ldi. Shuningdek, rivojlanish sohalarini integratsiyalash pedagogdan yuqori kasbiy kompetentlik, metodik tayyorgarlik va kreativ yondashuvni talab etishi aniqlandi. Shu bois maktabgacha ta'lim pedagoglarini tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida integrativ va innovatsion ta'lim texnologiyalarini chuqur o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Maktabgacha ta'lim jarayonida rivojlanish sohalarining o'zaro integratsiyasiga asoslangan innovatsion yondashuvlarni tizimli joriy etish ta'lim sifatini oshirish, bolalarda asosiy hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish hamda ularni maktab ta'limiga puxta tayyorlashning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Abdullaeva M. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 256 b.
2. Jo‘raeva D. Maktabgacha ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 198 b.
3. Qodirov A. Bola rivojlanishining psixologik asoslari. – Toshkent: Universitet, 2019. – 224 b.
4. Vygotskiy L.S. Bolalar rivojlanish psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 2018. – 320 s.
5. Elkonin D.B. Bolalik psixologiyasi. – Moskva: Akademiya, 2017. – 304 s.
6. UNESCO. Early Childhood Care and Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 180 p.
7. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2018.

